

Yapay Zekâ Bağlamında Yaptırımlar ve Yaptırımların İnfazı Sorunu*

Sanctions and the Problem of Sanctions Enforcement in the Context of Artificial Intelligence

ÖZET

Günümüzde yapay zekâya olan ilgi, yapay zekânın hukukla ve özel olarak da ceza hukukuyla ilişkisini de gündeme getirmeye başlamıştır. Yapay zekânın bir yaptırımla karşılaşp karşılaşmayacağı, karşılaşacaksa bunun nasıl olacağı hususunda genelgeçer bir norm bulunmamakta, doktrinde yapay zekâya uygulanacak yaptırımlar hususunda birçok farklı bakış açısı geliştirilmektedir. İntikamcı, ıslah edici ve karma ceza teorileri üzerinden yapılan analizlerde, yapay zekânın insan benzeri duygusal ve bilinçli tepkiler vermemesi nedeniyle, yaptırım neticesinde kişiden beklenen sonuçların yapay zekâdan alınıp alınamayacağı belirsizdir. Kaldı ki, yapay zekânın ceza sorumluluğu üzerinde yapılan tartışmalar, bu alanda yasal düzenlemelerin ve etik yaklaşımların ne denli yeni ve geliştirilmesi gereken bir alan olduğunu da gözler önüne sermektedir. Doktrinde yapay zekânın cezalandırılabilceğini ve cezalandırılmayacağını savunan görüşler bulunmaktadır. Yapay zekânın cezalandırılabilceğine dair görüşlerde, yapay zekânın; varlığını son erdirmeye, özgürlüğünü kısıtlama; yapay zekâyâ para cezası verme, güvenlik tedbirleri uygulama gibi yaklaşımlar benimsenmektedir. Yapay zekâyâ, bunların haricinde sui generis bir yaptırım uygulanması fikri de ön plana çıkmaktadır. Yine yapay zekâyâ cezai değil idari yaptırım uygulanmasının mümkün olacağı yönünde de yaklaşımlar bulunmaktadır. Yapay zekâyâ ceza vermenin, insanlara özgü duygulara sahip olmayan bir varlık üzerinden nasıl anlamlı hâle geleceği konusu belirsizdir. Ceza hukukunun geleceği ve yapay zekânın toplumdaki yeri üzerine yapılacak yeni yasal düzenlemelerle bu konudaki soru işaretleri de zamanla giderilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Yaptırım, İnfaz, Ceza, Hukuk

ABSTRACT

Today, the interest in artificial intelligence has begun to bring the relationship between artificial intelligence and law, and in particular criminal law, to the agenda. There is no general norm on whether artificial intelligence will face a sanction or not, and if so, what kind of sanction it will be, and many different perspectives have been developed in the doctrine on the sanctions to be imposed on artificial intelligence. In the analyses made through retributive, rehabilitative and mixed punishment theories, it is unclear whether the results expected from the person as a result of the sanction can be obtained from artificial intelligence, since artificial intelligence does not give human-like emotional and conscious reactions. Moreover, the discussions on the criminal responsibility of artificial intelligence reveal that legal regulations and ethical approaches in this field are new and need to be developed. In the doctrine, there are views arguing that artificial intelligence can and cannot be punished. In the views that artificial intelligence can be punished, approaches such as terminating the existence of artificial intelligence, restricting its freedom, fining artificial intelligence, and applying security measures are adopted. Apart from these, the idea of applying a sui generis sanction to artificial intelligence also comes to the fore. Again, there are also approaches that it would be possible to impose administrative sanctions on artificial intelligence, not criminal sanctions. It is unclear how punishing artificial intelligence will become meaningful over an entity that does not have human emotions. With the new legal regulations to be made on the future of criminal law and the place of artificial intelligence in society, the question marks on this issue will be resolved in time.

Keywords: Artificial Intelligence, Sanction, Execution, Punishment, Law

GİRİŞ

Ceza hukuku, suç işleyen kişiye uygulanacak yaptırımları belirlemeyi amaçlar. Cezalandırma, bireyin davranışlarını düzeltmek ve toplumsal düzeni sağlamak adına önemli bir araçtır. Bu süreçte, cezalandırma ile kişinin duygusal tepkileri arasındaki ilişki de göz önünde bulundurulmalıdır. Yapay zekânın cezalandırılması

İslam Safa Kaya¹
Huzeyfe Karabay²

How to Cite This Article

Kaya, İ. S. & Karabay, H. (2025). “Yapay Zekâ Bağlamında Yaptırımlar ve Yaptırımların İnfazı Sorunu” *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587-1587) Vol:11, Issue:6; pp:1166-1173. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15756064>

Arrival: 01 May 2025

Published: 27 June 2025

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

* Makale, Prof. Dr. İslam Safa KAYA'nın gözetim ve denetimi altında hazırlanan “Sanal Evrende Cezai Sorumluluk: Yapay Zekâ ve Metaverse” isimli doktora tezinden üretilmiştir.

¹ Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Kamu Hukuku Bölümü, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, Kırıkkale, Türkiye, ORCID: 0000-0001-5681-0756

² Doktora Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Kamu Hukuku Bölümü, Kırıkkale, Türkiye, ORCID: 0000-0001-7640-187X

konusunda ise, farklı görüşler bulunmaktadır. Bu bağlamda, yapay zekânın cezalandırılmasının nasıl yapılacağı ve hangi tür cezaların uygulanabileceği, ceza hukukunda önemli bir tartışma konusu teşkil etmektedir.

Son yıllarda, yapay zekânın hayatın her alanına nüfuz etmesi, yalnızca teknolojik ve ekonomik gelişmeleri değil, aynı zamanda hukuk ve etik alanında yeni sorunları da gündeme getirmiştir. Bu bağlamda, yapay zekânın hukuki sorumluluğu ve cezalandırılması konusu, giderek daha fazla tartışılmakta ve ceza hukukunun sınırlarını zorlamaktadır. Bu tartışmaların temelinde, yapay zekânın insanlar gibi bilinçli, duygusal ve ahlaki değerlere sahip olmaması gerçeği yer almaktadır. Ancak, yapay zekânın suç işleyebilmesi, insanlara zarar verebilmesi ve hatta bu zararların cezai sorumluluk doğurabilmesi durumu, cezalandırma kavramını yeniden şekillendirmeyi zorunlu hâle getirmiştir.

İntikamcı ceza teorisi, cezanın temel amacının geçmişte işlenen suçların karşılığını ödetmek ve toplumsal öfkeyi yatıştırmak olduğunu savunur. Ancak, yapay zekânın; acı, pişmanlık ya da öfke gibi insana özgü duyguları hissetmemesi, bu teorinin yapay zekâyı uygulanabilirliğini sorgulatmaktadır. Aynı şekilde, ıslah edici ceza teorisi, suçluyu topluma kazandırmayı hedeflerken, yapay zekânın potansiyel olarak pişmanlık duyma veya kendini düzeltme kapasitesinin olmaması, bu yaklaşımın da yapay zekâyı uygun olmadığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, karma ceza teorisi, hem adaleti hem de toplumsal düzeni sağlama amacı güderken, yapay zekâ suçlarındaki sorumluluğu belirlemenin ve buna uygun bir ceza uygulamasının zorlayıcı olduğunu vurgulamaktadır.

Yapay zekâyı uygulanacak yaptırımlar, ceza hukukunun dinamiklerine yeni bir boyut katarken, teknolojinin gelişimine paralel olarak evrimleşmektedir. Ceza hukukunun, bir yapay zekâyı cezai sorumluluk yükleyebilmesi için, bu varlığın ne kadar gelişmiş ve özerk olduğuna dair derinlemesine bir analiz yapması gerekmektedir. Bu, yalnızca cezai sorumluluğun belirlenmesi için değil, aynı zamanda cezaların infazının da yeniden şekillendirilmesi gereken bir konudur. Yapay zekânın suç işlemesi durumunda cezalandırılması, genellikle yapay zekânın oluşturucuları ve kullanıcıları üzerinden dolaylı etkilerle gerçekleşir. Bu da, cezai yaptırımların doğrudan yapay zekâyı değil, onun etkileşimde olduğu insanlara ve topluma yönelik olacağını gösterir.

Bu çalışmada, yapay zekâyı yönelik ceza teorilerinin uygulanabilirliği ele alınacak; intikamcı, ıslah edici ve karma ceza teorileri açısından yapay zekânın cezalandırılmasının hukuki boyutuna bakılacaktır. Ayrıca, yapay zekâyı yönelik geleneksel ve yeni tür yaptırımların pratikte nasıl işlerlik kazanabileceği ve bu süreçte karşılaşılan zorluklar detaylandırılacaktır. Yapay zekâyı yönelik ceza hukuku değerlerinin nasıl korunabileceği, bu bağlamda ortaya çıkan hukuki sorumlulukların kimler üzerinde yoğunlaşması gerektiği, yapay zekâ teknolojilerinin evrimine paralel olarak daha fazla tartışılacak ve günümüz ceza hukukunun sınırlarını zorlayan bir konu hâline gelecektir.

Cezaların gelecekte daha fazla dijital platform ve yapay zekâ sistemleri üzerinden uygulanacağı aşîkârdır. Yapay zekânın daha ileri düzeyde özerklik kazandığı bir ortamda, yalnızca fiziksel cezalara dayalı değil, aynı zamanda dijital ve yazılım tabanlı yaptırımların da devreye girmesi gerekecektir. Yapay zekânın cezalandırılmasına yönelik en büyük zorluk, onun etkileşimde olduğu insanlarla bağlantılı olduğunda, cezaların gerçek anlamda ne şekilde infaz edileceği sorusudur. Örneğin, yapay zekânın herhangi bir suç işlediği tespit edildiğinde, onun yazılımının değiştirilmesi veya geçici olarak devre dışı bırakılması ceza olarak düşünülebilir. Ancak, bu tür yaptırımlar yalnızca teknik düzeyde uygulanabilir olup, toplumsal veya bireysel düzeyde kalıcı etkiler oluşturması konusunda tereddüt olduğu söylenebilir.

Yapay zekâların cezalandırılması konusunda hem teorik hem de pratik düzeyde bir boşluk mevcuttur. Yapay zekânın cezai sorumluluğunun nasıl belirlenmesi gerektiği, hukuki sorumluluğu kimin taşıyacağı ve hangi yaptırımların etkili olacağı soruları, ceza hukukunun gelecekteki en önemli meselelerinden biri olmaya devam edecektir. Bu alandaki gelişmeler, sadece hukukun değil, etik ve toplumsal değerlerin yeniden şekillenmesini gerektirebilecektir.

Çalışmamızda, yapay zekâların cezai sorumluluğu ve cezalandırılması meselesi üzerinde durulmuştur. Teknolojik gelişmelerin hızla ilerlemesi, geleneksel ceza teorilerinin bu yeni varlıklara nasıl uygulanacağı sorusunu gündeme getirmiştir. İnsanlık tarihinin en büyük dijital devrimine şahit olduğumuz bu dönemde, yapay zekâların hukuki statüsü ve suç işleme potansiyelleri, hukuki ve etik tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Özellikle yapay zekâların acıyı hissetme veya pişmanlık gibi insana özgü duyguları deneyimlememeleri, cezalandırma mekanizmalarının etkinliğini sorgulatmaktadır. Bu bağlamda, cezaların sadece cezalandırıcı değil, aynı zamanda caydırıcı ve ıslah edici bir fonksiyon taşıyıp taşımayacağı sorusu da önem kazanmaktadır.

İNTİKAMCI CEZA TEORİSİ AÇISINDAN YAKLAŞIM

Suç, insanlarda intikam ve ödetme gibi duygulara yol açmaktadır. Eğer suçlulara karşı birey ve toplumda oluşan bu duyguları giderecek ve tepkileri gösterecek yeterli bir mekanizma sağlanmazsa, insanlar adaleti kendileri sağlamak ve suçluları kendi yöntemleriyle cezalandırmak isteyebilirler. Bu durum ise toplumsal düzensizliğe, kaosa ve

kargaşaya yol açabilmektedir. Bu teoriye göre ceza, geçmişteki bir eyleme yönelik olup, suçlunun yol açtığı zarar yalnızca cezanın uygulanmasıyla telafi edilebilir. Suçluya ceza verilerek, suçunun karşılığı ödenmekte ve toplumla olan hesabı kapatılmaktadır. Cezanın amacı yalnızca suçun karşılığını vermek olup, caydırıcılık ya da rehabilitasyon gibi başka amaçlar taşımaz (Güngör, 2024).

İntikamcı duygular, suçu belli bir şekilde önemli, özellikle de kabul edilemez ya da sınırı aşan bir şey olarak ele almaktadır. Bunun neticesi olarak da suçu işleyene yönelik bir tür tepki verilmesini gerekli kılar. Bu fenomenoloji, intikamcı duygularla hareket etme eğilimini genel olarak onaylamakta ve devlet cezasını suçlunun kınanması için bir araç olarak kullanmaktadır (Bennett, 2013).

Mutlak ceza teorisi ise cezanın meşruluğunu, amacını ve faydasını, cezanın kendisinden çıkarmaktadır. Bu görüşe göre; ceza, insanın işlediği suçlar nedeniyle hak ettiği bir bedeldir ve suçlu, kusuruna orantılı olarak cezalandırılmalıdır. İntikamcı ceza teorisi, suçluların yalnızca suç işledikleri için hak ettikleri cezayı almaları gerektiğini savunur. Bu yaklaşımda ceza, suçlunun suçunu ödetme aracı olarak görülmektedir (Güngör, 2024). Zira bu yaklaşımda cezalar doğası gereği acı verici ve kötü olduğundan, cezaların uygulanmasının temel amacı suçu önlemektir. Yine burada cezaların, suçun mağdurlarının veya faillerinin özelliklerine göre belirlenmemesi de dikkate alınmaktadır (Cebecioğlu, 2023).

Bu teoride, ceza verilerek insan ve toplumda suç nedeniyle oluşan öfke, intikam alma gibi duygular tatmin edilmeye çalışılmakta ve aynı zamanda başkalarında acı, ıstırap, keder ve öfke gibi duyguların oluşturulması hedeflenmektedir. Ancak, tüm bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda, insanların dışında kalan bir varlık için ahlaki dengeyi sağlamak da mümkün olmayacağı için cezanın cezalandırıcı amacının yapay zekâ için uygun olmadığı ifade edilmektedir. Bir görüşe göre, yalnızca insanlar acıyı hissedebildikleri ve acı çekme yetenekleri bulunduğu için bu ceza teorisinin yapay zekâyı uygulanamayacağı ileri sürülmektedir. Bilinçli olsa dahi bir yapay zekâ, uygulanan cezayı acı olarak algılayamayacağı ve duyu ya da his sahibi olmadığı için yapay zekâyı ceza verilmesinin fayda sağlamayacağı belirtilmektedir (Güngör, 2024).

ISLAH EDİCİ CEZA TEORİSİ AÇISINDAN YAKLAŞIM

18. yüzyılın ikinci yarısında, ölüm cezasının ahlakiliği ve etkinliği, cezanın rasyonelleştirilmesi çağrısında bulunan etkili çevrelerde sorgulanmaya başlanmıştır. Modern hapishane ortaya çıkmadan önce, Avrupa'da en önemsiz suçlar bile ölüm cezasıyla cezalandırılıyordu. Ortaçağ toplumunda; kafaların alenen kesildiği, yüzlerin dağlandığı ve kemiklerin tekerlek üzerinde rutin olarak kırıldığı bir vaziyet söz konusuydu (Mulcahy, 2019).

Devletin amacı yalnızca cezalandırmak değil, aynı zamanda suçlu bireyi ıslah etmektir. Modern devlet, tüm eylemlerinde meşruiyetini sağlamak zorundadır. Islah anlayışı, devlete bu bağlamda sürekli olarak haklılık kazandıran bir rol yükler; yani, devletin müdahalesi yalnızca ceza vermek değil, suçlunun topluma kazandırılmasını sağlamayı da içermelidir (Dilberoğlu, 2016).

Faydacı ceza teorisine göre, bir suçtan dolayı cezalandırılmanın çeşitli önemli sonuçları vardır. Bu sonuçlar arasında genel caydırıcılık, bireysel caydırıcılık, suçlunun yanlış hareket ettiğini anlaması, suçluyu “daha iyi bir insan” hâline getirme ve ehliyetsizlik ya da diğer risk yönetimi önlemleri yer almaktadır. Caydırıcılık, ceza uygulamasının temel amaçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Caydırıcılık teorisine göre; ceza, kişiyi gelecekteki suçlardan koruyarak, geleceğe dönük bir yaptırım işlevi görür. Ceza, bireylerin gelecekteki tercihlerini ve davranışlarını şekillendirmeyi amaçlar. Caydırıcılığın iki türü bulunmaktadır: bireysel ve genel caydırıcılık. Bireysel caydırıcılık, bir suçluyu ceza ile tehdit ederek, suç işlemeye yönelik davranışlarını engellemeyi hedefler. Genel caydırıcılık ise, potansiyel tüm suçluların suç işlemeyi düşünmelerini engellemeyi amaçlamaktadır (Güngör, 2024).

Özel önleme, bir suçlunun gelecekteki davranışlarını, norma uygun şekilde hareket etmeleri amacıyla düzenlemeyi hedefler. Bu bağlamda, yapay zekâ, makine öğrenimi teknikleri ile hareketlerini gerçekleştirdikten sonra programlanarak, neyin doğru ve neyin yanlış olduğu konusunda belirli yönergelerle yönlendirilebilir. Yapay zekâ, doğru şekilde hareket etme, dijital algılama ve kendi davranışlarını düzeltme yetenekleriyle programlanarak özel önlemenin sağlanması mümkün olabilir. Ancak bazı yazarlar, yapay zekâda cezalandırılma bilincinin bulunmadığını, ceza yaptırımlarının yalnızca belirgin duygulara sahip bir varlık tarafından hissedebileceğini ileri sürmektedir. Bu görüşe göre, yapay zekâ, korku veya yıldırma gibi duygusal deneyimler yaşamaz, acı hissedemez ve dolayısıyla cezalandırılmaya dair bir tecrübe edinmesi mümkün değildir. Bu nedenle, yapay zekâ belirli bir hareketi gerçekleştirmekten caydırılmaz (Güngör, 2024).

KARMA CEZA TEORİSİ AÇISINDAN YAKLAŞIM

Ceza teorilerinin üçüncüsü olan karma ceza teorisi, mutlak ve nispi ceza teorilerinin ceza amaçlarını dengeli bir şekilde birleştirerek cezanın dayanağını oluşturur. Bu teoriye göre, ceza, hem adaleti sağlamak hem de toplumu koruyarak düzeni tesis etmek amacıyla uygulanmalıdır. Cezanın dayanağı adalet ve yarar ilkelerine dayanır; ceza yalnızca adil olduğunda ve uygulanmasında toplumsal yarar bulunduğu verilmelidir. Günümüzde, karma ceza teorisi, geniş kabul gören bir görüş olarak öne çıkmaktadır (Güngör, 2024).

Karma teoriler, cezalandırıcı adaleti devletin cezalandırması için gerekli ama yeterli olmayan bir neden olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla her iki teorisin de (ıslah edici ve intikamcı) cezalandırmanın, yanlış doğru yapmanın bir yolu olarak işlev görebileceği fikrine dayanmaktadır (Vogt, 2018).

YAPAY ZEKÂYA UYGULANACAK YAPTIRIMLARIN İNFAZI SORUNU

Yapay Zekânın Cezalandırılmayacağı Görüşü

Geleneksel veya yaygın ceza hukukunda, yapay zekânın kişilikten ve özgür iradede yoksun olması nedeniyle cezai olarak sorumlu tutulamayacağından bahisle; potansiyel cezai sorumluluğun üreticiye, programcıya ya da yapay zekâ operatörüne atfedilebileceği söylenebilir (Nanos, 2023).

Yapay zekânın cezalandırılmayacağı görüşüne göre, yapay zekânın mevcut özellikleri göz önünde bulundurulduğunda; düşünme, algılama ve acı çekme gibi yeteneklere sahip olmadığı için, ona verilen ceza ile yapay zekâ kınanamaz, pişmanlık duygusu geliştiremez ve cezanın amacı doğrultusunda bir etki yaratmak mümkün değildir. Yapay zekânın cezai sorumluluğu olmadığı ifade edilmektedir. Şu anki teknolojik düzeyde, yapay zekâyı verilen cezanın amacına ulaşabilmesi pek olası görünmemektedir. Çünkü düşünme, algılama ve acı çekme gibi insana özgü duygulara sahip olmayan yapay zekâ, cezanın kendisinden herhangi bir anlam veya etki çıkaramaz. Bu durum, verilen cezanın yapay zekâ üzerinde etkili bir şekilde işlev görmesini engellemektedir. Bu nedenle, yapay zekâyı verilen cezanın, ceza ve amacının kavranması veya hissedilmesi mümkün değildir (Güngör, 2024).

Yapay Zekânın Cezalandırılabilirliği Görüşü

Yapay zekâ şu an için belirli yeteneklerden yoksun olsa da, gelecekte bu yeteneklerin gelişmesi ve yapay zekânın pişmanlık duygusu hissedebilmesi ve cezalandırılmanın amacına ulaşabilmesi ihtimali yüksek görülmektedir. Bu çerçevede, yapay zekânın sahip olabileceği yetenekler dikkate alındığında, bu yeteneklere özgü uygulanabilecek yaptırımların düşünülmesi, ceza hukukunun gelişimi açısından faydalı olabilir. Bu görüşe göre, yapay zekâyı yönelik uygulanabilecek yaptırımlar arasında, bir önlem olarak yeniden programlama veya geçici olarak kapatılması, yapay zekâ varlığına el koyulması (müsadere edilmesi) ve ölüm cezası yerine programının kalıcı olarak sonlandırılması gibi seçenekler öne sürülmektedir (Ghadge, 2024).

Bunların yanı sıra, yapay zekâyı yönelik yeni bir ceza teorisi geliştirilmesi veya mevcut ceza teorilerinin iyileştirilmesi ve yapay zekânın cezalandırılması konusunda bütüncü bir bakış açısının benimsenmesi faydalı olacaktır. Yapay zekânın cezalandırılması ve mağdurların uğradığı zararların kınanması, mağdurlara tatmin ve haklılık duygusu sağlayabilir. Özellikle, robotlardan intikam alma ve robotların zarar verdiği kişilere psikolojik tatmin sağlama ihtiyacı da vurgulanmaktadır. Yapay zekâyı verilecek cezalarla, zararlı yapay zekâ mağdurlarının haklarının ve çıkarlarının korunması, ayrıca toplumda güvenliğinin sağlanması için resmi bir kınama mesajı iletebileceği belirtilmektedir (Mulligan, 2018).

Yapay zekâyı ceza hukuku değerlerini etkili bir şekilde koruyacak yaptırımlar uygulanabilir. Ancak, yapay zekâ ne kadar gelişmiş ve özerk olursa olsun, gerçek kişilerin sorumluluğu ve durumu göz ardı edilmemelidir. Bir yapay zekâyı cezalandırmak, dolaylı olarak onun üreticileri ve kullanıcıları üzerinde de etkili olacaktır. Başka bir deyişle, yapay zekâyı ceza uygulanması, yapay zekâ ile ilişkili olan kişiler için de olumsuz sonuçlar doğurabilir. Verilen cezaların, tasarımcıların itibarı, iş gücü ve güvenilirliğini zedeleyerek, satışların azalmasına ve bunun sonucunda finansal kayıplara yol açması muhtemeldir. Yapay zekâyı yönelik cezalar, üreticiler ve sahipleri için maddi zararlar oluşturabilmektedir. Ancak, bu cezalar aynı zamanda yapay zekânın yazılımının iyileştirilmesi ve güvenliğinin artırılması için teşvik edici bir etki oluşturacaktır. Sonuç olarak, yapay zekâ daha iyi bir duruma getirilmek amacıyla yeniden programlanabilir ve yazılım güncellemeleri yapılabilir (Scholten, 2019).

Yapay zekâyı cezalandırmak bir alternatif olarak görülse de, sosyal kontrol uygulamak istendiğinde, ceza hukukunun son çare olarak başvurulması gereken bir araç olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Sonuçta, ceza hukuku yaptırımları, hem kişisel özgürlüğün olası iptalini hem de suçlunun resmi olarak kınanmasını içerdiğinden, toplumun elindeki en sert ceza biçimidir. Dolayısıyla, belirli bir cezanın haklı görülebilmesi, daha iyi alternatifinin bulunmamasından kaynaklanmalıdır (Abbott & Sarch, 2019).

YAPAY ZEKÂYA UYGULANABİLECEK GELENEKSEL YAPTIRIMLAR

Varlığını Sona Erdirici Ceza

Yapay zekânın suç işlemesini engellemek amacıyla, yazılımının veya donanımının tamamen silinmesi, ölüm cezasına benzer bir yaptırım olarak değerlendirilebilir. Bu tür bir yaptırım, yapay zekânın varlığını ortadan kaldırır ve tekrar suç işlememesini sağlar. Yapay zekânın silinmesi, bir anlamda ölüm cezasına eşdeğer kabul edilebilir. Ayrıca, bu yaptırımın, yapay zekânın üreticisi ve kullanıcısı üzerinde olumsuz etkiler oluşturması da mümkündür. Örneğin, üreticiler müşteri kaybı yaşayabilir veya sahipleri, yapay zekâyı kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilir. Bu tür sonuçlar, yaptırımın genel caydırıcı etkisini oluşturmaktadır (Güngör, 2024).

Yapay zekânın varlığını sona erdirici cezaya muhatap olabilmesi için belirli bir programcıya veya kullanıcıya bağımlı olmaması gerekmektedir. Bu nedenle, yapay zekânın suçtan sorumluluğu için; suçun yapay zekâ varlığının kendi davranışının bir sonucu olarak meydana geldiği kanıtlanmalı, yapay zekâ bir programcıya veya kullanıcıya bağlı olmadan suç işlemeli ve ayrıca suçun işlenmesinde kasıt bulunmalıdır (El-Kady, 2024).

Özgürlüğünü Kısıtlayıcı Ceza

Hapsedilme, bir kişinin hareket özgürlüğünü ve özel hayatını yönetme hakkını ciddi şekilde kısıtlayan bir yaptırım türüdür. Hapis cezası, gerçek kişiler için uygulanan bir ceza infaz yöntemidir ve modern hukuk perspektifine göre, bu tür bir ceza yapay zekâya da uygulanabilir. Yapay zekânın özgürlüğü, ona belirli bir görev alanında etkin bir şekilde faaliyet gösterebilme imkânı tanımakla ilişkilidir; yani, herhangi bir baskı veya dış etki olmaksızın çalışabilmesi gerekir. Örneğin, tıbbi alanda çalışan bir yapay zekâ, ameliyatlara katılma özgürlüğüne sahipken; bir fabrikada kullanılan yapay zekâ, üretim süreçlerinde özgürce faaliyet gösterebilir. Yapay zekâyı belirli bir süre için kullanım dışı bırakmak, bir tür hapis cezası gibi düşünülebilir. Kullanım dışı olduğu sürece, yapay zekânın özgürlüğü tamamen kısıtlanır ve hiçbir faaliyete katılmasına izin verilmez. Bu şekilde, yapay zekânın neden olduğu suçlar bağlamında, hareket yeteneklerinin sınırlandırılması ve algoritmalarının devre dışı bırakılması yoluyla derin öğrenme süreçlerinden elde edilecek faydanın engellenmesi sağlanabilir (Hallevy, 2010).

Yapay zekânın bazı özelliklerinin devre dışı bırakılması, internete erişiminin engellenmesi, enerji kaynağının kesilmesi veya belirli bir alanın dışına çıkmasının yasaklanması gibi özgürlüğünü kısıtlayıcı cezalar uygulanabilir. Bu tür yaptırımlar, yapay zekâya yönelik alternatif ve özgün yaptırımlar olarak tanımlanabilir (Ghadge, 2024).

Para Cezası

Para cezası, bir kişinin mülkünden yoksun bırakılmasına yol açan nakdi yaptırımlar ya da müsadere gibi yaptırımlar olabilir. Peki, yapay zekâ para cezasını nasıl ödeyecektir? Yapay zekânın bir fonu veya banka hesabı olup olmaması dikkate alınacaktır. Eğer yapay zekâ bir sigorta fonu gibi bir kaynağa sahipse, cezalar bu fon aracılığıyla ödenebilir. Ancak, yapay zekânın herhangi bir fonu veya hesabı yoksa ve dolayısıyla para cezasını ödeyemiyorsa, bunun yerine hapis cezası veya topluma hizmet gibi alternatif yaptırımlar uygulanabilir. Gerçek kişilerin hukuka aykırı hareketleri sonucunda mülkiyetlerinde bir azalma meydana gelirken, malvarlığı olmayan bir yapay zekâya bu tür yaptırımların uygulanması mümkün olmayacaktır. Diğer bir görüşe göre, yapay zekâların kendilerine ait bir malvarlığı bulunmadığı için, adli para cezası yapay zekânın kullanıcısı veya sorumluluk sigortası tarafından ödenebilir. Ancak, bu ödeme mümkün olmadığında, adli para cezası yerine yapay zekâya kamuya yararlı bir işte çalıştırılma gibi alternatif bir yaptırım uygulanabileceği öne sürülmektedir (Güngör, 2024).

Güvenlik Tedbirleri ve Toplum Hizmeti

Güvenlik tedbirleri, esasen toplumu tehlikeli suçlulara karşı korumak amacıyla uygulanan yaptırımlar olarak tanımlanabilir. Yapay zekâya, kendisine özgü ve kanunla belirlenmiş güvenlik tedbirlerinin uygulanması mümkün olabilir. Örneğin, büyük veri işleyerek makine öğrenmesi yapan ve bu süreçte öğrendiği bilgiler doğrultusunda suç işleyen bir yapay zekânın, suç işlemeye neden olan öğrenme verilerinin dijital müsadere yoluyla silinmesi bir güvenlik tedbiri olarak düşünülebilir. Eğer yapay zekâ, suç işleyen bir fail olarak kabul edilmiyorsa, tüzel kişilerde olduğu gibi güvenlik tedbirlerinin uygulanması mümkün olabileceği ileri sürülmektedir (Güngör, 2024).

Toplum hizmeti, para cezası veya hapis cezası yerine uygulanabilen bir yaptırım türüdür ve kişinin topluma emek katkısında bulunmasını zorunlu kılar. Toplum hizmeti cezasına çarptırılan birey, belirli bir süre boyunca toplum yararına çalışmakla yükümlüdür. Yapay zekâ, belirli bir işte çalıştırılması gereken bir yaptırım olarak, kamu yararına hizmet edebilir. Ancak, bu tür bir yaptırımın uygulanabilmesi için, yapay zekânın topluma hizmet etme amacına yönelik bir anlayışa sahip olması gerektiği kabul edilmelidir. Yapay zekâ, toplum yararına çalışan bir varlık olarak, işgücü sağlama amacı güdebilir, fakat bu süreçte verilen görevlerin kötüye kullanılma riski bulunmaktadır. Yapay zekânın, görevlerini doğru şekilde yerine getirebilmesi için yeniden programlanması

gerekebilir. Eğer yapay zekâ, toplum yararına çalıştırılmayacaksa, bu durumda hapis veya para cezası gibi alternatif yaptırımlar uygulanabilir (Scholten, 2019).

Yapay Zekâya Sui Generis Yaptırım

Yapay zekâ için uygun yaptırımların oluşturulması, onun soyut varlığı dikkate alındığında zorunludur. Özellikle fiziki bir yapısı olmayan ve yalnızca siber evrende var olan yapay zekâ türleri için, mevcut yaptırım modelleri yeterli olmayacaktır. Bu bağlamda, teknolojik gelişmeler ışığında yapay zekânın doğasına uygun yeni bir yaptırım teorisinin geliştirilmesi gerekmektedir. Yapay zekâ, dijital yapısı nedeniyle, fiziksel varlıklarla kıyaslanamayacak şekilde farklı türde yaptırımlara tabi tutulabilir. Bir yapay zekânın, kusurlu bir hareketi nedeniyle donanımının sökülmesi ya da dijital yapısının (elektronik hafızası ve yazılımı) silinmesi gibi yaptırımlar uygulanabilir. Ayrıca, yapay zekânın öğrenme yeteneği üzerinde etkili olacak şekilde yeniden programlanması gibi cezalar da gündeme gelebilir (Güngör, 2024).

Siber evrenin, hem yapay zekâların hem de insanların yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası hâline gelmesi beklenmektedir. Bu doğrultuda, yapay zekânın siber evrene erişiminin engellenmesi, toplumsal yaşamdan dışlanmakla eşdeğer bir durum yaratacaktır. Bu nedenle, siber evrene giriş hakkı, temel bir hak olarak kabul edilebilir ve bu hakların, istisnai durumlar haricinde, kolayca kısıtlanamayacağı ifade edilmektedir. Bir yapay zekâ suç işlediğinde, bu durumda siber evrende varlık hakkının tamamen silinmesi veya atılması, idam cezasına benzer bir yaptırım olarak uygulanabilir. Bunun yanı sıra, yapay zekâya özgü başka yaptırımlar da mümkündür. Bunlar arasında yapay zekânın fiziksel evrenden bağlantısının kesilmesi (enerjisiz bırakılması), başka bir yapay zekâya bağımlı kılınması (kontrollü yapay zekâ), siber evrenden silinmesi veya belirli bir süre siber evrene bağlanmasının yasaklanması gibi cezalar sayılabilir (Güngör, 2024).

Günümüzde, yapay zekânın ceza hukukundaki sorumluluğu konusundaki tartışmalar devam etmekle beraber, gelecekte ceza hukukunun bazı temel kavramlarının geçerliliğini yitirebileceği, yeni tartışmaların gündeme gelebileceği, mevcut anlayışların revize edilebileceği ve bu doğrultuda yeni yorumların yapılacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda, yapay zekânın denetim altına alınmasına yönelik yöntemlerin geliştirilmesi gerektiği de açıktır (Akbulut, 2023).

Yapay Zekâya İdari Ceza Uygulanması

Yapay zekânın hukuka aykırı davranışları için, hem gerçek kişiler hem de yapay zekâlar adına idari hukuk kapsamında kabahatler belirlenebilir ve bu kabahatler için idari cezalar uygulanması öngörülebilir.

Özellikle, “Yapay Zekâ Kanunu” çerçevesinde, daha hafif etkiler doğuran kabahatler kapsamında, kişilere ve yapay zekâya idari sorumluluklar yüklenebilir. Yapay zekâ üreticileri, geliştiricileri ve kullanıcıları için belirli idari kurallar getirilebilir ve bu kurallara uyulmaması durumunda, kabahat olarak kabul edilen çeşitli yaptırımlar uygulanabilir. Örneğin, üretici veya geliştiricinin, yapay zekâyı tasarlarken, dağıtırken veya işletirken standartlara ve kurallara uymamaları veya zararlı olabilecek yapay zekâlar üretmeleri kabahat olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde, yapay zekânın test edilmemesi, eğitilmemesi, izlenmemesi veya deneyim kazandırılmaması gibi durumlar da kabahat olarak kabul edilebilir. Bunun yanı sıra, yapay zekânın kaydedilmesi, sicile tescil edilmesi gerektiği halde, bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesi de kabahat olarak düzenlenebilir. Ayrıca, yapay zekâların denetimini yapmak, sicile kaydettirmek ve benzeri görevleri yerine getiren yetkili kurum veya kişilerin bu görevleri yerine getirmemesi ya da başarısız olmaları durumunda da kabahat düzenlemeleri uygulanabilir (Güngör, 2024).

İdari ceza bakımından, yapay zekânın sebep olacağı zararlardan kimin sorumlu olacağı hususu net bir şekilde belirlenmelidir. Özellikle, yapay zekânın karar alıcı konumunda olduğu durumlarda, idarenin uğrayacağı zararlar nedeniyle, yapay zekâ üreticisine başvurulması mümkün olabilecektir. Yapay zekânın kullanıcı hatasından kaynaklanan zararlarında ise idarenin, bu hataya katlanmak zorunda kalması ya da yapay zekâ ile etkileşimde bulunan personele yönelik cezai bir işlem uygulaması söz konusu olabilmektedir (Mücahit Küçük, 2024).

SONUÇ

Yapay zekâ, hızla gelişen bir teknoloji olarak, geleneksel ceza hukukunun sınırlarını zorlamakta ve yeni hukuki, etik soruları gündeme getirmektedir. Özellikle, yapay zekâların cezalandırılması, bir dizi felsefi ve pratik sorunu beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, cezalandırma teorilerinin yapay zekâya uygulanabilirliği üzerine yapılan tartışmalar, ceza hukukunun evrimini yeniden düşünmemizi gerektirmektedir. İnsanlara özgü olan duygusal ve bilinçsel deneyimlerin yapay zekâlar tarafından paylaşılmıyor olması, cezaların amacına ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, cezanın yalnızca suçlu varlıklar üzerinde etki oluşturmaya yönelik amacı, yapay zekâlar için geçerliliğini yitirmektedir.

İntikamcı ceza teorisinin yapay zekâya uygulanabilirliğine dair görüşler, yapay zekânın duygusal algılama ve acı çekme kapasitesinin bulunmaması nedeniyle bu tür cezaların anlamlı olmayacağını ortaya koymaktadır. Yapay zekâların, duygusal geri bildirim almadıkları ve acıyı hissedemedikleri için, cezaların amacına ulaşmak yerine yalnızca dışsal etkilere neden olacağı öne sürülmektedir. Aynı şekilde, ıslah edici ceza teorisi de yapay zekâlar için geçerli olmayabilir; çünkü bu varlıklar, suç işlemleri durumunda, insanlarda olduğu gibi duygusal bir değişim ya da içsel bir gelişim yaşamazlar.

Öte yandan, karma ceza teorisi, adaletin sağlanması ve toplumsal düzenin korunması amacına odaklanarak, yapay zekâların cezalandırılması meselesine daha esnek bir yaklaşım sunabilmektedir. Bu teori, cezaların toplumsal yarar sağlama amacını göz önünde bulundurur ve yapay zekâların cezalandırılmasında, teknolojiye özgü yaptırımların devreye girmesini öngörmektedir. Bu bağlamda, yeniden programlama, dijital müsadere ve siber evrenden dışlanma gibi yaptırımlar, gelecekteki yapay zekâ ceza hukuku anlayışının temel bileşenleri olabilecektir.

Yapay zekâya uygulanacak cezalar konusunda, hâlâ ciddi hukuki belirsizlikler bulunmaktadır. Mevcut teknolojik seviyede, yapay zekânın cezalandırılmasının etkili olacağına dair kesin bir görüş birliği yoktur. Yapay zekâların, mevcut haliyle cezaların amacını anlaması veya hissetmesi mümkün olmadığı için, cezaların uygulama alanı sınırlıdır. Ancak, yapay zekâların gelecekteki gelişimi ve potansiyel bilinçli varlıklar olarak evrilmesi, bu alandaki hukuki düzenlemelerin evrimini zorunlu kılmaktadır.

Yapay zekâların cezalandırılması konusunda geliştirilecek yeni ceza teorileri, mevcut ceza hukuku anlayışını zenginleştirebilir ve teknolojik gelişmelerle paralel olarak bu yaklaşımı güncelleyebilir. Bu güncellemeler, hem yapay zekâlı varlıkları hem de onların insan kullanıcıları üzerindeki etkileri dikkate alınarak yapılmalıdır. Yapay zekâlar, fiziksel varlıklar olmamakla birlikte, siber evrende varlık gösterebildikleri için, onlara uygulanacak yaptırımlar da dijital ortamda tasarlanmalıdır. Bununla birlikte, her durumda, yapay zekâlarla ilişkili gerçek kişilerin sorumlulukları göz önünde bulundurulmalı ve cezaların etki alanı genişletilerek, toplumsal güvenliği sağlamak amacıyla etkin bir denetim mekanizması kurulmalıdır. Bu sayede, hem yapay zekâların gelişimi hem de insan hakları ve toplumsal düzen arasında denge sağlanabilir. Yapay zekâların cezalandırılması meselesi, yalnızca cezai sorumluluk ve yaptırım uygulama açısından değil, aynı zamanda etik, toplumsal ve teknolojik düzeyde de önemli bir konu teşkil etmektedir. Yapay zekâların cezalandırılması, mevcut ceza hukukunun evrimini ve uyum sağlama süreçlerini test edecek bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, yapay zekâ ile ilgili hukuki düzenlemeler, sadece teknolojinin gelişimine değil, aynı zamanda toplumun bu teknolojilere nasıl yaklaşacağına dair bir perspektife de dayanmalıdır. Hukuki düzenlemelerin, yapay zekâların gelişimini, güvenliğini ve toplumsal yararını gözetenek şekillendirilmesi gerektiği açıktır. Bu doğrultuda, cezalandırma mekanizmalarının geliştirilmesi, hukuki ve etik sorumlulukların daha da netleşmesine ve yapay zekâların toplumda daha sağlıklı bir şekilde yer edinmesine yardımcı olacaktır.

Eğer bir yapay zekâ suç işlediye, cezalandırmanın amacı, genellikle suçlunun ya da toplumun güvenliğini sağlamak olduğu için, bu tür durumlarda daha mantıklı bir yaklaşım, yapay zekânın işlevsel duruma getirilmesi ve onun zarar verici etkilerinin engellenmesidir. Örneğin, bir yapay zekânın hatalı bir şekilde insanlara zarar vermesi durumunda, cezalandırma yerine, bu yapay zekânın işlevselliğinin kısıtlanması ya da durdurulması, insanları korumak için daha uygun bir çözüm olacaktır. Bu tür durumlar, aynı zamanda kullanıcılarının ve geliştiricilerinin sorumluluğunu artırır, çünkü asıl sorumlu olanlar, bu yapay zekâları programlayan ve uygulayan kişilerdir. Bu, cezanın doğru kişiye, yani yapay zekâyı geliştiren ve kullanan insanlara yönlendirilmesi gerektiğini gösterir.

Ayrıca, yapay zekâların cezalandırılması meselesinde, insanların onları nasıl kullanmaya devam edeceği de büyük bir öneme sahiptir. Eğer yapay zekâların cezalandırılması, toplumsal güvenliği ve etik kullanımı sağlamak için bir araç olarak kullanılacaksa, cezalandırma değil, önceden belirlenmiş güvenlik protokollerinin uygulanması daha etkin olabilir. Örneğin, yapay zekâların yalnızca belirli bir sınırdan çalışmasını sağlamak ya da hatalı davranış sergileyen bir yapay zekâyı, daha güvenli hâle getirmek adına yeniden programlamak, hem etik hem de pratik açıdan daha doğru bir yaklaşım olabilir.

Bununla birlikte, yapay zekâların cezalandırılmasına yönelik fikirlerin gelişmesi, aslında daha geniş bir etik sorununun da ortaya çıkmasına neden olabilir: Bu teknolojiler ne kadar “insanlaştırılabilir”? Eğer bir yapay zekâ, insan davranışlarını taklit etme kapasitesine sahip oluyorsa, onun ceza ile cezalandırılması gerektiği fikri nasıl gelişir? Fakat, bu noktada çok dikkatli olunmalıdır. Yapay zekâların bilinç, duygular ya da özerklik gibi insan özelliklerinden yoksun olduklarını kabul ettiğimizde, onlara yönelik ceza veya cezalandırma fikirleri, tamamen insan zihninin ve toplumunun bir yansımasıdır. Bu aynı zamanda, aslında insan olmanın ne demek olduğunu ve insanın teknolojiyle olan ilişkisini sorgulatan bir durumdur.

KAYNAKÇA

- Abbott, R. & Sarch, A. (2019). "Punishing Artificial Intelligence: Legal Fiction or Science Fiction", 53 UC Davis Law Review 1:323-384.
- Akbulut, B. (2023). "Yapay Zeka ve Ceza Hukuku Sorumluluğu", Ankara Hacı Bayram Veli University Faculty of Law Review, XXVII(4):267-319.
- Bennett, C.D. (2013). "Retributivist Theories". (Ed. G. Bruinsma and D. Weisburg), Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice, ss. 4446-4456, Springer, New York.
- Cebecioğlu, G. (2023). "Retributive or Restorative?: A Descriptive Research on the Criminal Justice Understandings of Law Enforcements in Istanbul", Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 11(1):653-674.
- Dilberoğlu, A.V. (2016). "Cezalar ve Güvenlik Tedbirlerinin Amacı ve Niteliği", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65(4):1517-1544.
- El-Kady, R. (2024). "Artificial Intelligence and Criminal Law, Artificial Intelligence and Criminal Law", Advances in Finance, Accounting, and Economics Book Series, ss. 34-52, DOI: 10.4018/979-8-3693-0847-9.
- Ghadge, N. (2024). "Digital Identity in the Age of Cybersecurity: Challenges and Solutions", London Journal of Research in Computer Science and Technology, 24(1):1-9.
- Güngör, M. (2024). Yapay Zekâ ve Cezai Sorumluluk, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Hallevey, G. (2010). "The Criminal Liability of Artificial Intelligence Entities-from Science Fiction to Legal Social Control", Akron Intellectual Property Journal, 4(2):171-201.
- Mulcahy, J. (2019). "The Evolution of Punishment and Rehabilitation", Irish Criminal Law Journal, 29(2):39-49.
- Mulligan, C. (2018). "Revenge Against Robots", South Carolina Law Review, 69(3):579-595.
- Mücahit Küçük, Ç. (2024). "Yapay Zekâ Tarafından Gerçekleştirilen İdari İşlemlerde Sorumluluk", Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10(1):169-215.
- Nanos, A. (2023). "Criminal Liability of Artificial Intelligence", Prague Law Working Papers Series, No. 2023/III/3:1-35.
- Scholten, N. (2019). "The Robo Criminal", The Journal of Robotics, Artificial Intelligence and Law, 2(4):263-284.
- Vogt, D.C. (2018). "Crime, Punishment, and Understanding Justice through Injustice", Doktora Tezi, University of Bergen, Bergen.